

aile

DİYANET AYLIK DERGI'NİN ÜCRETSİZ EKİDİR ŞUBAT 2017

PROF. DR. AHMET HAKKI TURABİ İLE MUSİKİ ÜZERİNE

Müzik, tedavi yöntemlerinden birisi, belki de en eskisidir

NARSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞU

ÇOCUKLARA
AHLAKİ DEĞERLERİ
KAZANDIRMADA
SEVGİNİN ROLÜ

MASAL ÜLKESİNDE
BALONLA SEYAHAT:
KAPADOKYA

CAN AZERBAJYCAN

HÜVE'L-BÂKİ

SÖYLEŞİ

FAZIL ACAR

PROF. DR. AHMET HAKKI TURABİ İLE MUSİKİ ÜZERİNE

Günümüzde aktüel bir konu olan müzikle tedavi, ruhsal ve bedensel rahatsızlıkları iyileştirmek için insanoğlu tarafından kullanılan tedavi yöntemlerinden birisi, belki de en eskisidir. Zira ilk insanların nazarında müzik, ilahî bir lütuftur.

1969 tarihinde Gümüşhacıköy/Amasya'da doğdu. 1992 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu ve aynı yıl Türk Din Musikisi Anabilim Dalı araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Müzik eğitimini fakülte'deki müzik derslerinin yanı sıra İleri Türk Musikisi Konservatuvarı ve özel hocalardan aldı. 1993-1994 yıllarında Ürdün Üniversitesi'nde Arapça eğitimi aldı ve Arap Müziği üzerinde çalışmalar yaptı. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde maddeleri bulunan Turabi'nin, ilk dönem İslam dünyasındaki müzik faaliyetleriyle ilgili yayınları da mevcuttur. Ses ve kanun sanatçısı olarak yurtiçi ve yurtdışında birçok icralara katıldı. Ayrıca T.C. Kültür Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu İtri Türk Musikisi Ödüllerinde 2015 yılında "Yılın Türk Müziği Akademisyeni" ödülüne layık görüldü.

Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi'yi Türkiye'de musiki alanındaki çalışmaları, besteleri, yetiştirdiği öğrencileri ve dinî musiki alanında ilk profesör olmasıyla tanıyoruz. Musikiye ilginiz nasıl başladı diye sormak istiyorum?

Musikiye ilgim "Keçeci Hoca" lakabıyla bilinen dedem Mehmet Turabi ile başladı diyebilirim. Zira dedem Keçeci Hoca, genç yaşlarında intisap ettiği tarikin cehri zikirleri çerçevesinde pek çok ilahi, kaside, nefes, mersiye öğrenmiş ve tekkeler kapatılana kadar cuma geceleri ilçemizde Tekke Camii'nde meydana açmış. Yaşlılığına yetiştiğim dedemi; zarafeti, kibarlığı, irfanı ve bilhassa mırıldandığı ilahileriyle hatırlarım. Şükürler olsun ki dedemden kayda alarak derlediğimiz üç ilahi, Amasya İlahileri albümünde fakir tarafından seslendirilmiştir.

Ayrıca babam merhum Mehmet Ali Turabi ile bu musiki sevgisi artarak devam etti. Kendisi sesi oldukça güzel, latif, repertuarı pek zengin bir musikişinas idi. Evimiz, Türk Müziği'nin dinlendiği, kasetlerinin çalındığı, sohbetinin yapıldığı, bilhassa usta bestekârların ve yorumcuların bilindiği bir evdi. Babacığım Amasya Musiki Cemiyeti'ne bir müddet devam etmiş; memuriyeti çerçevesinde tekrar ilçemize dönmüştü. Şu kadarını hatırlıyorum henüz dokuz yaşlarında babam bana Hacı Arif Bey'den bahsederek segâh makamında "Olmaz ilâç sine-i sad-pâreme" şarkısını meşk etmişti. Yine Buhurizade Mustafa İtri Efendi'nin segâh yürük semaisi "Tûtî-i mucize-güyem, ne desem lâf değil" eserini o yaşlarda bize okurdu. Bilhassa Alâeddin Yavaşca Hoca'yı ve onun bestekârı olduğu hicaz makamındaki "Artık bu solan bahçede bülbüllere yer yok" şarkısını çok sever ve çok güzel okurdu.

Gümüşhacıköy İmam Hatip Lisesi'nde bize rolmodel olan ve musiki korosu hocamız Mehmet Özden'i de hayırla ve hatırla yâd etmek isterim. Bize pek çok eser öğretmiştir. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi sıralarında ise öğrencisi ve asistanı olmakla onur duyduğum hocam Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan, musiki ilmini ve zevkini aşıladı bizlere. Diğer yandan repertuar hocam Abdülkerim Doğru'yu ve İleri Türk Musikisi Konservatuvarı, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı'nı da önemle zikretmek isterim.

Talebe yetiştirdiğiniz gibi eserler de ortaya koyuyorsunuz. Bestekâr olmak üzerine neler söylersiniz? Bir eserin vücuda gelişi nasıl oluyor?

Ömer Tuğrul İnançer bir sohbetinde, "Besteyi notalar

değil Allah yaptırır" demişti. Fakir de aynı şekilde inanmakta ve düşünmektedir. Dolayısıyla bir güfte alınıp üzerinde müzikal teknikler, nazari bilgiler ve notalar çerçevesinde beste yapılacağını düşünmüyorum. Zira dinî musikimizin esas güfte kaynağı Allah dostlarının nutk-i şerifleridir. Ve bu manzumelere Allah dostları iman, İslam ve irfanlarının mührünü vurmuşlardır. Bu mührü mısralara, beyitlere nakşederken aynı zamanda musikisini de sırlamışlardır. Bu nutk-i şerifler sırlandıkları musiki ile size ses vermeye başlarlar. Vericiler her daim yayında, yeter ki siz alıcılarınızı açın ve frekansı tutturun!

el-Kindi'nin "Mûsikî Risâleleri" ve İbn Sina'nın "Kitâbü's-Şifâ'sında Mûsikî" isimli çalışmalarınız var. Kindi'nin yaşadığı Abbasi döneminde ve onun öncesinde Peygamber Efendimiz ve dört büyük halife zamanında musiki nasıl anlaşılmakta ve algılanmaktaydı?

Hz. Peygamber (s.a.s.) ve hulefayı raşidin döneminde musiki için, "ğına" kelimesi kullanılmakta ve "ses sanatçısı cariyeye" demek olan "kayne"ler başta olmak üzere bilhassa "mevla" (azat edilmiş) denilen Arap olmayan insanlar tarafından icra edilmekteydi. Zira Arapların "nasb, huda" denilen iki basit form ve "Arap şiirini güzel bir şekilde seslendirmek" anlamına gelen "inşad"dan başka müzikal bir yönleri yoktu. Ritim sazlarından başka çalgı da mevcut değildi. Hz. Rasulül-lah'ın (s.a.s.) nikâh, bayram vs. zamanlarda musikiye müsaade ettiği, hatta musikiyi tavsiye ettiği meyanında pek çok sahil bilgi vardır. Diğer yandan Kur'an-ı Kerim tilaveti, kelime-i tevhit, tekbir, ezan şeklinde tezahür eden dinî musiki zaten uygulanmakta ve hatta bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından "teğanni" denilen musikili okuma teşvik edilmekteydi. Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) ve Hz. Bilal örneklerinde olduğu gibi. Zira "hendese-i savt" yani ses mühendisliği demek olan musiki, insanoğlunun fitratındaki bir kabiliyetin "ilmî sanat" yönüdür; hem ilimdir hem sanattır. Musiki, "Cemalullahı amaç edinen Müslümanın sesli gayretidir." Rabbimiz güzeldir ve güzeli sever; güzel sesi sevmeseydi Kur'an'da bize çirkin sestem bahsetmezdi.

Emeviler döneminde profesyonelleşen musiki daha çok Abbasiler döneminde ilmî altyapısına kavuşmuş ve gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Tabii bu gelişimde ilk İslam filozofu el-Kindi, Farabi ve İbn Sina gibi büyük âlimlerimizin de rolü büyüktür.

Musikiyi haram saymak veya yasaklamak ancak bu ilmî sanatın bilgisinden yoksun olanların işidir; güneşi

yok saymak gibidir. Eflatun'un bir sözünü naklederek bitireyim: "Eflatun dedi ki: Biliniz ki filozoflar müziği oyun ve eğlence için değil, kişiye fayda vermek, ruhi lezzetler sağlamak, insanın psikolojisini rahatlatmak, sıkıntıyı gidermek, fizyolojiyi dengelemek ve kanın akışını düzenlemek için ortaya koymuşlardır."

Eflatun'un ifade ettiğiniz sözünde musikin fayda veren yönüne işaret ediliyor, sizin de musikinin tedavi eden yönü üzerinde çalışmalarınız var ve bu hayli dikkat çekici. Musikin bu yönü nasıl kullanılabilir?

Günümüzde aktüel bir konu olan müzikle tedavi, ruhsal ve bedensel rahatsızlıkları iyileştirmek için insanoğlu tarafından kullanılan tedavi yöntemlerinden birisi, belki de en eskisidir. Zira ilk insanların nazarında müzik, ilahî bir lütuftur; Mısır, Çin, Grek, Hint ve Türk halkları, müziğin cennetten geldiğine inanıyorlardı. İnsanoğlunun, sesin varlığını ve canlılar üzerindeki tesirini fark etmesiyle başlayan müzikle tedavi süreci, insanlık tarihi boyunca sihir, inanç, tıp olgularıyla iç içe gelişmiş; bazen dinî merasimlerde, bazen tıbbi kurumlarda bazen de özel seanslarda kendini göstermiştir.

Orta Asya Türklerinde müzik, "şaman" Kırgız Türklerinde ise "baksı" denen âşıklar tarafından kopuz veya saz kullanılarak tedavi etme, güç verme, sakinleştirme, birlik beraberlik duygularını artırma, orduyu sevk etme ve düşmana karşı cesaretlendirme gibi amaçlara hizmet etmiştir. Osman Şevki de müzikle tedavi ilminin, Türk hekimleri tarafından icat edilmediğini, fakat onların elinde inkişaf ettiğini belirtmektedir. İslam Medeniyeti, mistik ve bilimsel kavramları kendi bünyesinde bir bütün halinde ortaya koyabilmiştir. Bilhassa İbn Sina, "Şarkı söylemek, sağlığı koruyan en iyi egzersizdir." diyerek müzikle tedavi konusundaki genel kanaatini ortaya koymaktadır. Diğer yandan mutasavvıflar, "müziğin marifet sahipleri için ruhun gıdası olduğu ve kişinin olgunlaşmasına katkısı bulunduğu" şeklindeki düşünceleriyle birlikte müzikle

tedavi İslam dünyasında daha da güç kazanmıştır.

Hekimbaşı Gevrekzade Hafız Hasan Efendi'nin er-Risâletü'l-mûsikiyye mine'd-devâi'r-rûhâniyye adlı eserinde bu konuyu işlemiştir. Gevrekzade'nin bu eseri, müzikle tedavi konusunda müstakil olarak yazılmış tek eserdir.

İmam-ı Gazalî'nin ifadesiyle, "Udun ve evtarının, baharın ve ezharının tesir eylemediği bir kişinin mızacı o kadar fasidedir ki bunun ilacı yoktur." Müziğin doğrudan ruha hitap ettiği düşüncesinden hareket eden Goethe, ruhun da kendisini en iyi şekilde ancak müzikle ifade edebileceği sonucuna varmaktadır. Kınalızade Ali Efendi de, "Güzel nağme ve seslerin tesir etmediği kişi, daire-i insaniyetten hariçtir. Belki daire-i hayvaniyette-

ten de alçak ve insan-ı kâmil katında cemad-ı mutlaktır." demektedir. Konfüçyüs ise, "Fazilet, insan yaratılışının temelidir; musiki ise faziletin süsüdür" der.

Bu sanatı bırakın icra etmeyi, anlayabilen bir insan hem kendiyile hem ailesiyle hem de insanlıkla barışık olur.

Bugün dinlenen, popüler olarak adlandırılan müzik için bu olumlu etkiden bahsedilebilir mi?

Popüler müzik adı üzerinde "popüler" olandır; yani "gündelik, günü kurtaran, dünü ve yarını olmayan" müzik demektir. Konfüçyüs der ki, "Bir toplumun medeni seviyesini anlamak ister-

seniz, müziklerini dinleyin!" Ben de diyorum ki, "Bana dinlediğin müziği söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim!" Neden insanlar genç iken çocuk müzikleri dinlemezler? Neden orta yaşlarda, gençlik müzikleri dinlemezler? Neden yaşlıyken orta yaş grubu müzikleri dinlemezler? Dinleyemezler de ondan. Zira müzik "daima daha güzel olan üzere kurulu sanattır"; bir sonrası bir öncesinden daha güzel olmalıdır. Daha güzel müzikler, her alanda daha gelişmiş insanlar tarafından üretilebilir. Abbasiler döneminin müzisyeni 1001 gece masallarına bile konu olan İbrahim el-Mevsilî'dir, udî Ziryap'tır; Osmanlı'nın en gelişmiş dönemlerinin müzisyeni İtrî'dir, Hammamizade İsmail Dede Efendi'dir.

Okumaktan ziyade seyretmenin, düşünmekten ziyade konuşmanın popüler olduğu günümüz müziği de hâliyle bu insanlara yönelik olacaktır. İnsan kalitesi arttıkça müziğin kalitesi de artar, azaldıkça da azalır...

Musikinın olumlu etkisi din görevlileri tarafından nasıl kullanılabilir? Ve bununla ilgili olarak da "cami ve musiki" üzerine neler söyler, neler tavsiye edersiniz?

"Musiki, insanı Allah'a en ziyade yaklaştıran bir unsurdur ve bu anlamda bütün felsefelerden üstündür." diyen Ludwig Van Beethoven, bu cümlesinde musikinın menşei ve amacını ortaya koymaktadır. Zira "güzel ses" demek olan musiki ile aslında "en güzel" olan Allah en güzel seslerle anılmış olmaktadır. O'nu zikreden kullar böylelikle gerçek hüviyetine kavuşmakta ve bundan dolayı musiki gerek ruhlara gerekse bedenlere layık-ı veçhile tesir etmektedir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan musiki, doğumundan ölümüne kadar insanın tüm hayatında yer almaktadır. Semavi veya gayrisemavi, hak veya bâtil tüm inanç sistemlerinde musikinın yer aldığı ve diğer sanat dallarından daha çok kullanıldığı bilinen bir gerçektir. Zira William Shakespeare, musikinın insan üzerindeki etkisini, "Müzik, yerle gök arasındaki her varlığı hiç kimsenin tahammül edemeyeceği bir kudretle sarsar." şeklinde ifade etmektedir. Hz. Mevlana da bu meyanda, "Musiki, Allah âşıkları için ruhun gıdasıdır; zira onda sevgiliye yani Allah'a kavuşma ümidi mevcuttur." buyurmaktadır. Hakikaten musiki, büyük ve oldukça güçlü bir silahtır -tabii ki ustasının elinde- bu sanat hayra ve iyiliğe kullanılabilmektedir. Bunu en güzel kullanım sahası inançlarla ilgili sahadır.

Cami ise aynı zamanda "hendese-i savt" (ses mühendisliği) denilen musikinın en çok uygulandığı ve hatta uygulanması gereken mekândır. Bu anlamda cami görevlilerimizin sıkı bir musiki eğitiminden geçmesi gerekmektedir. Görevlilerimize ses eğitimi, nazari konular, nota eğitimi, klasik cami musikisi üslup eğitimi, musiki kültürümüz, tasavvuf, cami adabı, diksiyon ve hitabet başlıkları altında ciddi bir uygulamalı eğitim vermemiz elzemdir.

Cami musikisi tamamen klasiktir (kadim) ve enstrüman ile icra edilmez. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in

ses musikisine büyük ehemmiyet vererek Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle ve bir üslup dâhilinde okunması, te-cvit ve kiraat ilimlerini meydana getirmiş ve Hz. Bilal-i Habeşi (r.a.)'nin okuduğu ezanları tahsin buyurmaları da cami musikisinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Camiden ve tekmeden yetişen musikişinasların ekseriyetini Kur'an hafızları oluşturmaktadır. Başta Kur'an ve ezan olmak üzere cami musikisi formlarının layıkıyla icra edilebilmesi için mutlaka musiki bilgisi, ses ve kulak terbiyesi gerekmektedir. Türk musikisinin hemen tüm makamlarının uygulanabildiği cami musikisinde acem, acemaşiran, bayati, bestenigâr, eviç, hicaz, hüseyini, hüzzam, irak, rast, saba, segâh, uşşak vb. makamlar daha çok kullanılmıştır.

"Musiki, insanı Allah'a en ziyade yaklaştıran bir unsurdur ve bu anlamda bütün felsefelerden üstündür." diyen Ludwig Van Beethoven, bu cümlesinde musikinın menşei ve amacını ortaya koymaktadır. Zira "güzel ses" demek olan musiki ile aslında "en güzel" olan Allah en güzel seslerle anılmış olmaktadır.

Cami musikisi, diğer anlamda camide gerek ibadet sırasında, gerekse ibadet öncesi ve sonrasında çoğu zaman irticali (doğaçlama) olarak makamların melodik yapıları uygulanarak ortaya çıkan ses musikisidir. Genellikle namaz etrafında şekillenen fakat bunun hâricinde de bazı formları ihtiva eden, daha ziyade Arapça güftelere yer verilen cami musikisinde hâkim olan ruh, züht, takva, ubudiyet ve duadır.

Cami musikisinde enstrüman kullanılmadığından ses, en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa imam ve müezzinler arasında gerçekleşen uygulamada aynı ses tonundan ve aynı makamları icra etmeleri, uyumu ve zevki had safhaya ulaştıracaktır. Genelde ferdi olarak icra edilmekle birlikte, müezzinlik faaliyetleri içerisinde yapılan bazı tespihat veya mevlit bahirleri ve aralarında yapılan tevşih okumaları topluca yapılmaktadır. Bilhassa birkaç müezzini bulunan selatin camilerde görülen bu uygulamalara "cumhur müezzinliği" ismi verilmiştir. Bu icralarda her ne kadar irticali (doğaçlama) uygulama söz konusu ise de, zaman içerisinde bu icralar besteli bir hâle

gelmiş ve bestelendiği şekillerde okunmuştur.

İbadete yönelik, dünyevi zevk ve anlayışlardan uzak, daha çok uhrevi olması sebebiyle Cami musikisi, tavrı ve üslup açısından daha ağırbaşlı ve ruhani bir karakter arz etmektedir. İcra edilen eserlerde kurulan musiki cümleleri, mübalağadan ve renkli musiki oyunlarından uzak, mülayim sesler çerçevesinde ve bir oktav aralığında tekrar edilen uzun sesli nağmelerin tercih edildiği bir üsluba sahiptir.